

נקודות להערכת המצב הבטחוני

(21 נוב' 1966)

תקופת ה"פיסגה הערבית"

1. רעיון ה"פיסגה" הערבית (פיסגה א' ינואר 1964 ב-קהיר) נולד על רקע האחזרה שהעמידה ישראל בפני הערבים בהשלמת המוביל הארצי ועל רקע הכשלון של ע/נאצר ביחסיו הכינעורביים, כאשר הבולט היה מערכת - תימן).
2. במשך השנתיים וחצי קודמה אורח הפיסגה ע"י שכיחת-נשק פורמאלית בחתום ההשמעות וההתיירות הכינעורביות וע"י שורה של צעדים המכוונים נגד ישראל. הבולטים בצעדים אלה:
 - א. הקמת מפע"ם לארגון, הכוונה ותכנון הפערכת ב-ישראל.
 - ב. בהקמת קרן מימון עצומה (שהגיעה עד ל-400 מיליון ליש"ט) להתעצמות הצבאות, אשר נמצאה כהחליף ביצוע מעשי.
 - ג. החלפת חכניה הטייה מקורות ה-ירדן.
 - ד. הקמת אש"פ - אשר חלקו המדיני וצבאי חסר חשיבות, אולם עיקר הסכנות שבו בהתעוררות הפלשתינאים ובפערכתו עם ירדן.
3. הרעיון לגיבול הפיסגה בחתום הכינעורבי נכשל. אף מדינה לא הייתה מוכנה לוותר בחתום כלשהו החיוני לה למען הכלל. לא נמצא פתרון לבעיית תימן. ולהיפך - שכיחת-נשק בחזית ההעמולה חרמה לא מעט לחיזוק יוקרתן של המדינות השמרניות "ריאקציוניות".

הרקע לשבירת הפיסגה

4. המשבר ב-תימן ודרום ערב (בעקבות הסכם ג'דה באוג' 1966, ולאור כרוסום ה"ספר הלבן" הבריטי המכריז על פינוי ערן ופדרציה דרום ערב ב-1968) - הייב את מצרים לשידוד מערכות, כאשר יחסי "הפיסגה" עומדים בדרכה. לזאת יש לצרף את צעדי הנגד של התארגנות פייצל, בצורה גיבוש חזית אסלאמית, המכוונת נגד מצרים.
5. השפל הבינלאומי בעולם ה"מהפכנים" (בין-כלה, אנקרומה, סוקארנו וכו') המלווה במשבר כלכלי וחברתי המעמיק והולך ב-מצרים, והלחץ הסובייטי לגיבוש "מפגש המהפכות" ב-מזה"ח - היו גורם נוסף להעמקת הקרע.
6. וכשלון ה"פיסגה" בנושאה היעודי - חוסר היכולת (וההזדמנות) הפורמלית והגלויה בכך) להגן על עבודות ההטייה של מקורות ה-ירדן, על רקע אי-הנכונות להכנס למלחמה לאלתר ב-ישראל - היה הגורם שהשמיט את הטעם בהמשך ה"פיסגה" בנושא ישראל.

חוצאות מסבר ה"פיסגה"

- 7. להתרפת המאבק הפנים - ערבי גם השלכות כלפינו:
 - א. פעילות אש"פ נמנעת לקקקוע פשטו חרסיין ב-ירדן.
 - ב. הגברת הצורך המצרי בעזרה הסורית חייבו ויתורים כלפי האחרונה, כאשר בין היתר קטנה בהרבה יכולת הריסון של מצרים כלפי ישראל שפעלה קודם לכן כאמצעות החלטות קולקטיב ה"פיסגה".
- 8. עם זאת - מאחר וה"פיסגה" לא נתחסלה רשמית, הרי "כלי" הפיסגה ממשיכים לפעול (ביעילות גדולה יותר או פחות), כאשר החשובים שבהם, לצורך זה, המשך ההתעצמות הצבאית, והלחץ לביצוע עבודות ההטייה, כאשר סוריה ממשיכה בעקשנות בעניין זה.

המערכה החבלנית בישראל

- 9. רעיון הפלחמה החבלנית של הפלשתינאים אינו חדש, עם זאת יש כמה מייחדים לגל של ה-55"ח שהחל בינואר 1965:
 - א. התלהבות ה"פיסגה" בנושא הישראלי גרסה לחסיסה בקרב קפלסטינאים.
 - ב. רעיון ה-55"ח כמקורו התבטא כרצון לפעול באורח עצמאי, בהנחה שאין לסמוך על ישועה שתבוא לפלשתינאים ע"י מדינות ערב, ומכאן שרק פעולות עצמאיות עשויות לכפות על המדינות את המערכה, בעל כרחן.
 - ג. אח המערכה יש לפתוח לאלתר - בטרם תשיג ישראל יתרון גרעיני.
 - ד. וכמובן - ההכרח בגיבוש מהיר בטרם החבסס מסגרתו הארגונית של אש"פ.
- 10. השלב הראשון במערכה - שנמשך כשנה וחצי - נחאפיין בפעולות עלובות למדי מבחינה רמתן המבצעית, בתוסף יכולת לקיים רציפות בפעולות, ובביצוע עצמאי, ולא על דעת המדינות, אף כי חוץ אהדה המרני הפלשתינאים.
- 11. כשלון ה"פיסגה" בנושא ההטייה, בגלל ההערכה המסיימת כי ^{10/}זו העה לצאת למערכה ב-ישראל, נהן הכשר מלא לדיכוי פעולות הטיור במדינות השונות. הראשונים לפעול היו המצרים ב-רצועת-עזה (מרס 1965). רקע זה - בצירוף לחצינו ופעילותינו הצבאיים והמדיניים - הביאו גם את שלטונות ירדן ו-לבנון לפעול נגד החבלנים.
- 12. השלב הראשון נסתיים כאשר נסתמו למעשה אפשרויות הפעולה בפני החבלנים אלא אם הם פועלים ברשות ובסיוע מדינה כלשהי.

סוריה והפלחמה החבלנית

- 13. ממניעים שונים החליטה סוריה לעלות על "סוס" פלחמה השחזור העממית", כשהיא נטלה תחת אופטרופסוחה את כל הארגונים שהיו קיימים ב-170"ה (אם הנהגת ה-55"ח ואם יחידות הקומנדו הפלשתינאי).

14. כאמצעות גופים אלה מנסה גם סוריה לכנות מחדש בסיסי פעולה כ-ירדן (ואולי גם כ-לבנון וב-רצועת-עזה), אם ע"י החיאת וחיקי פעילי ה-מס"ח אם ע"י החדרת אנשים, ציוד ונשק מחוץ שטח סוריה, ואם ע"י יצירת טבע לש"פ עם ארגונים קיימים כגון ארגון "החזית לשחרור פלשתיין" או "גפבורי השיבה" מ-לבנון. אין זה מן הנמנע כי קבוצות אלה מכוונות גם לפעולה חתרנית נגד שלטונות ירדן ו-לבנון.

15. העמדה הסורית היא להופיע כחומכת מבחינה מוסרית ברעיון מלחמת השחרור, אף כי הם מקפידים, בדרך כלל, שלא להופיע כיוזמים ישירים. זו כנראה הסיבה לכך שההפעלה נעשית באמצעות המשרד השני הסורי תוך השארת המסגרות הארגוניות השונות של הארגונים.

הסכמי סוריה-מצרים

16. השיחות וההסכמים הסורים-מצריים קוימו על רקע הכעיות הפנימיות והבינערביות של מדינות אלה, ולא רק בשאלת הסכמה הישראלית.

17. סוריה חפצה לנצל את המצב הבינערבי ולסחוט הכרה מצריה בה, להשיג יתרון המיכה בחוץ סוריה למשטר, ולהשפיע על ערובה צבאית למקרה הסתככות.

18. מצרים רצתה לרתום את סוריה למדיניותה לכינערכיה, קוותה להישגים בחוץ סוריה ע"י מיזוק קבוצת הפרו-אירודיים, וראתה צורך להכתיב ל-סוריה מדיניות בשחון מתואמת, על מנת לא למצוא עצמה מסובכת (בגלל סוריה) כאותה מלחמה שניסתה למנוע.

19. אין בדינו עדיין ידיעות על תוכן השיחות שנוהלו. עם זאת נראה לנו כי במשחק ה"פוקר" שנוהל בין שני הצדדים היתה יד הסורים על העליונה, כאשר המצרים נבחרו ברוב האחרון מסכנות ההתלקחות בגבול הסורי-ישראלי לאור איומי הסורים והצהרותיהם, בעקבות גל המוקשים למרגלות מוצביהם, ולקראת סיכום דיוני מועב"ס אשר עלול היה לשחרר את ישראל להגובה. אין לנו ספק היום בכוונה המצרית להכתיב ריסון לסורים, כאשר ההסכם אינו מכוון להבטיח התערבות מצרית אוטומטית במקרה הסתככות סורית על הגבול. ולראייה דבריו של הייכל מן ה-18 נוב'; "הסכם ההגנה המלווה אין מורשו התערבות צבא מצרי מייד נגד כל החקפה על המוצבים הסורים. החקפה כזו חייבת להישאר בטיפולן של החזיתות השונות, ואף במקרה של הימצאות הצבא המאוחד בחפיתות אלה - ולא רק בפקדה משותפת - הרי נגד אויב העולם בנקודה אחת ונטוב מייד, חייבת המשימה המוגבלת להיות לוקאלית".

20. עם זאת, דומה כי מוקדם עדין להיחפש לאופטימיות. אין להגיה כי החביעה לריסון דיברה על המסקה מוחלטת של העולות. להיפך, יש סימנים לפיהם ניתן להבין כי מצרים רואה כעין יפה המטכה פעולות החבלנים משטח ירדן, כיון אם זה בהשראה סורית ובין אם זה ביזמה אשפ"ח, וזאת שוב בעיקר כחלק מן המערכה הבינערבית של מצרים במטרה לכפות על ירדן התרחקות מן המתנה הפייצלי.

21. כשלב זה לא נראה כי ההסכם הסורי-מצרי עשוי להתרחב ולכלול את כל קבוצת המדינות ה"מהפכניות". להיפך, יש סמנים המעידים על רחיעה עיראקית ואלג'יראית ברורה מלהצטרף. יתכן, איפוא, שמצרים תצא נפסדת דוקא כאותו חתום המדאיגנה בפיתוח, *לבנות*

22. דומה כי לא חל שינוי בעמדתן הבסיסית של המעצמות שהיא - להפגז מכל הסתככות והדרדרות העלולה לחייב קונפונטציה בין-גונית. אך חל שינוי בכוננותה של ארה"ב, המונחיה ע"י בעיותיה ב-ליאטנאם, להזרים סיוע צבאי לבנות-בריתה ב-מזה"ת, כדי לחזק את יכולתן העצמית להתמודדות ולשמר ע"י כך את ארה"ב מהתערבות ישירה. מתוך נאמנות לעמדתה הבסיסית טואפה ארה"ב לקיים ככל האפשר את "הסטטוס קוו" באיזור, ולמנוע התפתחויות בתוך מדינות ערב וביניהן, שיכולות לערער את המצב ולגרום להדרדרות מסוכנת. במיוחד חודה היא מתוצאות בפילוחו של ע/אצד ומתוצאות מסכמים נוספים ב-1071.

המצב לאחר סמוע

23. בעוד שתלפו כבר כמעט שלושה שבועות מאז המוקש האחרון בגיזרה הסורית, היינו קורבן למוקש בדרום הר חברון, ואף יש בידינו ידיעות על החדרת הבלנים הן מבול סוריה והן מהרצועה אל חוף ירדן. המוקש האחרון כנראה שיש לזקמן לחובת ארגון מבצעי ("גבורי השיבה") הקשור לשוקירי.

24. לפעולה צה"ל היו השלכות הן לגבי הנעשה בירדן והן בזירה הרחבה יותר.

25. בירדן:

א. אופי הפעולה ותוצאותיה שכנעו את המלך חסין בחוסר יכולתו להסתכן כהגובה צבאית יזומה, ומכאן - על אף זעמו על הפעולה - שבחר בצעד הפרימי לחגובה. יתר על-כן, יש להניח כי הבהר לחסין גם מה עלול להיות הצעד הישראלי הבא בירדן, כאשר נדמה לו כי ישראל אף זוממה לכבוש הגדה המערבית. *עם זאת, אין להסיק מן הדיווח האחרון כי ישראל תבצע צעד כזה.*

ב. הובחר במידה רבה היקף המעצרים של תבלנים תפעילים בכל הגזרות, ובמיוחד בדרום הר חברון. בין העצורים גם החשוד בפעולות האחרונות.

ג. חסין נזהר בדיכוי התפגנות שנהקמו בחברון ובשכם על מנת שלא להצביע הסאה, והוא הכריז על כוונה לבצע גיוס אזרחי (כנראה חידוש מסגרת הפה"ל) כדרך למחן פורקן לרגשות, *אשר לא יאזנה להגדלת אה"י.*

ד. חסין משכיל לנצל את הפעולה בזירה הבינערבית כאשר הוא מוקיע את הצביעות של מחייבי פעולות בירדן הן רחיעה מן המלחמה לאחר בישראל. הענותו להצעת עיראק לשגר מטוסי "האנטר" לתבוא ירדן הייתה תכסיס מחוכם המכוון הן כלפי דעת הקהל בפנים והן במאבק הבינערבי, כלפי חוץ (פרט, כמובן, להשלכת הבינערבית מבחינה עיראקית של צעד זה).

מבחינה בינערבית -

א. הרבנה הפעולה כמכוונת להרחיע את טאר השותפים לא פחות מירדן, בטוריה עדין יש חשש ברור כי למעשה הייתה זו תונאה הפקדימה החקמה ישירה נגדם. על רקע זה נזדרז חסנין הייכל לפרסם את מאמרו ואת הבהרתו דלעיל כאשר להתחייבות הפארית.

ב. יש להגיה כי לבנון, אך היא הסיק את המסקנות בכל הנוגע
לנכונות לאפשר פעילות החלונות משטחה.

20. ולבסוף, מבחינה בינלאומית, אין ספק שאופייה של הפעולה המחוש
לעולם כולו את מלוא חומרתה של הסכנה הסמוכה בהמשך הפעילות
החבלנית בישראל, ומכאן, אולי גם את הצורך לפעול נמרצות למנוע
הורדרות נוספת במצב.

הסיכונים שבדרך

27. אולם הפעילות החבלנית הוא האקטואלי ביותר. פעולה סמוע העמידה
את הגורמים השונים בפרשת דרכים אשר קשה עדין להעריך באיזה
כיוון יבחר כל אחד. הסכנה החמורה היא בצבירת המומנטום (ואין
לשכוח כי קיימת סכנה כי הפעולה מעבר לגבול יחד עם הגברת
חוסר התעוררה כקרב המעוט הערבי בארץ עלולים להביא לנסיגות
הקמת האי מחתרת חבלנים גם בישראל), והשאלה כאן היא האם
התקפיה של סמוע הייתה מריפה די הצורך בכדי לוודא עצירת
בל החבלות.

28. יש גם לזכור את העובדה שהסורים עדיין ממשיכים בעבודת ההטייה,
אם כי בקצב מואט, באיזור שאין בו סכנה מיידית ובהיקף לא גדול.
אך המשך עבודת ההטייה סומן כחובו סכנה של גדילה מים ולכן מתווה
אתגר שיחייב תשובה בבוא המועד.

30. אין לבטל את האיום המצדי להשמיד את הכושר הגרעיני של ישראל.
חומרת התוצאה לערבים מאחד והקלות היחסים - הן מבחינת עצם
המבצע הצבאי והן מבחינת ההסתבכות הבינלאומית - מאידך, אינם
מרשים לנו להתעלם מן האפשרות. סבירות הפעולה עומדת ביחס
הפוך לאמינות ההרחעה שלנו כלפי מצרים, המתבטאת באיום מלחמה
כוללת על פעולה מעין זו. יש לדאוג פעולה כזו גם כאשר
מאפשרות ההתערבות וההגובה המצויה, בעקבות הסתבכות בגבול
הסורי. *לבן סיני מיליטרי סוכות סלוב-גור*

31. כמו חמיד, ואולי במיוחד לאחר סמוע, חייבים אנו להיות ערים לאפשרות
שינוי המשטר ב-ירדן עם כל המשתמע מכך לטווח יותר ארוך.

32. ולבסוף - על רקע משבר המלחמה ב-תימן וכל עוד נמשך הפילוג
דהמאבק במערך הבינערכי אין לצפות לפעולה ערכית כוללת נגד
ישראל, בודאי שלא ביזמתם ואפילו במודרות ממצב אחר. עם
זאת, אין לשכוח את החתליך המאיים לטווח ארוך יותר - תהליך
ההתעצמות הצבאית במדינות ערב.